

ЗАСОБИ ЗАОХОЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ВПЛИВУ ПРИВАТНИХ ТРАНСФЕРТІВ

Проаналізовано шляхи заохочення інвестиційного впливу приватних трансфертів, розглянуто можливості залучення інвестицій мігрантів в економіку України.

Неефективне використання потенціалу грошових переказів мігрантів зумовлене не так недостатністю підприємницьких здібностей мігрантів, а передусім структурними та інституційними перешкодами на місцевому, національному та міжнародному рівнях. Радикальне збільшення можливостей залучення грошових доходів мігрантів в економіку України має потенціал появи у майбутньому життєздатної моделі економічного розвитку на основі високої інвестиційної активності та європейського рівня оплати праці.

Ключові слова: національний банк, грошові перекази, національний дохід, обсяги міжнародної трудової міграції, міграційний капітал, споживчий попит, соціальна інфраструктура, державна підтримка.

Постановка проблеми. Сучасна тенденція до збільшення взаємозалежності національних економік і прогресуюча транснаціоналізація потоків робочої сили зумовили істотне зростання масштабів міжнародної міграції населення. За даними Департаменту з економічних і соціальних питань ООН, у світі станом на 2010 р. налічувалося 214 млн мігрантів проти 191 млн у 2005 р. Не залишається осторонь цих процесів й Україна, де за кордоном працює понад 14 % працездатного населення. З іншого боку, грошові перекази від працюючих за кордоном (приватні трансферти) можна розглядати як додаткове джерело збільшення інвестицій, а на віддаленішу перспективу – забезпечення макроекономічної стабільності. Надходження приватних трансфертів у 2010 р. приблизно дорівнювали обсягу прямих іноземних інвестицій і у вісім разів перевищували обсяг зовнішньої допомоги розвитку. Оцінюється, що українська економіка втрачає приблизно 7 % свого потенціалу без стимуляційного впливу грошових переказів мігрантів [2]. Загалом доцільно розглядати грошові перекази мігрантів як зручний засіб збільшення інвестиційного потенціалу економіку України [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання міграційного капіталу активно вивчав Дж. Борхас, а з вітчизняних вчених – С. Пирожков, О. Малиновська, Н. Марченко, В. Шевчук, А.П. Гайдуцький та інші. Вітчизняні та зарубіжні дослідники зосереджують свою увагу, в основному, на трьох проблемах: 1) природа міграції: причини і наслідки, вигоди і втрати для країни, 2) масштаби української трудової міграції, її динаміка та прогнози на майбутнє, 3) можливості залучення міграційного капіталу в економіку держави.

Гайдуцький А. стверджує, що надходження до бюджету внаслідок надходження коштів від українських трудових мігрантів значною мірою нівелюють втрати від міжнародного міграційного процесу [6], а їхня зростаюча роль з-поміж інших потоків капіталу передбачає підвищений вплив економіч-

ний розвиток, що загалом відповідає тенденціям для країн, що розвиваються [7]. За умови, коли прямі іноземні інвестиції нестабільні, а офіційна допомога міжнародних організацій украй помірною, зростає значення міжнародних грошових переказів як джерела інвестиційних ресурсів.

Пирожков С., О. Малиновська, Н. Марченко показали вагомий вплив міграції на економіку України [6, с. 52]. А. Киреев, Г. Овчинников, О. Позняк, А. Поручник довели реальні економічні ефекти міграційних відносин, виявили особливості формування основних потоків міграції [11]. Водночас В. Шевчук вказує на формування спекулятивної "бульбашки" на ринку нерухомості, посилення інфляційних процесів, зниження якості людського капіталу як негативних наслідків надходження значних коштів від працюючих за кордоном [10, с. 28-30]. С. Писаренко наголошує на проблемі виникнення "чорного" ринку посередницьких послуг у системі переказу надходжень від мігрантів, що знижує їхній потенційно сприятливий вплив [11].

Мета цього дослідження: 1) визначити переваги використання приватних трансфертів для збільшення інвестицій; 2) проаналізувати світовий досвід заохочення інвестиційного впливу приватних трансфертів; 3) запропонувати актуальні пропозиції для практичного впровадження в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Залучення міжнародного міграційного капіталу та супутні проблеми привертають дедалі більше уваги. Як стверджує А. Гайдуцький, для країн з низьким рівнем розвитку трудова міграція відкриває нову економічну культуру, а для розвинених країн вільна трудова міграція – це можливість перерозподілу дешевих трудових ресурсів [8]. За даними Міжнародної організації з міграції, кількість трудових мігрантів у світі постійно зростає і наближається до 200 млн осіб. У країнах, що розвиваються, міграційний капітал значно перевищує обсяги міжнародної технічної допомоги і є більш ефективним інструментом боротьби з бідністю шляхом прямого досягання тих, хто потребує матеріальної допомоги. Кошти мігрантів використовуються для оплати витрат на охорону здоров'я, освіту та інших комунальних послуг тощо [12].

Грошові перекази здійснюють істотний вплив на соціально-економічний і фінансовий розвиток країни, допомагають покращити матеріальне становище значним прошарком населення в періоди економічних негараздів. За даними Національного інституту проблем міжнародної безпеки, внаслідок поїздки на заробітки за кордон значно покращилося матеріальне становище майже у 40 % домогосподарств, а у 35 % воно покращилося лише певною мірою [6, с. 89-93]. На кожний долар переказів припадає приріст вітчизняного виробництва вартістю 2 дол. Виникають підстави для так званої формули "п'яти Т" – трансферти, транспорт, туризм, телекомунікації, торгівля, що характеризують галузі, які стимулюються мігрантами, що, зі свого боку, сприяє розвитку всієї економіки [14].

У багатьох країнах існують асоціації трудових мігрантів, які реалізують проекти спільного використання міграційного капіталу на розвиток сфери охорони здоров'я, освіти, соціальної інфраструктури. Найбільша кількість

¹ Наук. керівник: проф. В.О. Шевчук, д-р екон. наук – Львівська КА

таких організацій є в США, Канаді, Франції і Великій Британії. Такі асоціації стають каналом своєрідних колективних інвестицій в економіку окремого міста чи селища і створюють систему для реалізації проектів і програм, які повністю або частково фінансуються за рахунок коштів від працюючих за кордоном. Міграційний капітал стає джерелом фінансування економічного зростання, адже грошові перекази формують інвестиційну базу для малого і середнього бізнесу. Водночас зростання споживчого попиту населення сприяє збільшенню бюджетних надходжень.

Завдяки приватним трансфертам окремі країни можуть компенсувати попит на іноземну валюту, наприклад у зв'язку з імпортом сучасного обладнання і технологій. Приватні трансферти – це одне з найбільш стабільних джерел надходження іноземного капіталу, яке до того ж має антициклічний вплив, що передусім важливо за умов світової фінансової кризи. Як доведено досвідом 2009–2011 рр., приватні трансфери залишаються відносно стабільними навіть в умовах економічного спаду. Завдяки масштабним потокам міграційного капіталу відбуваються структурні і технологічні перетворення у банківському секторі країн, що розвиваються.

На сьогодні дедалі актуальніше постає питання не лише щодо обсягів грошових переказів, але й використання цього величезного фінансового ресурсу для розвитку домашніх господарств мігрантів та окремих територій. Можна погодитися, що проблему надходження міграційного капіталу потрібно підняти на національний рівень і визнати важливою складовою системи обліку, формування грошової, кредитної та банківської політики, а також фінансового ринку [12].

Ефективним механізмом оперативного залучення коштів на бюджетні потреби може бути випуск спеціальних державних облігацій та їх поширення серед мігрантів і діаспори. Цим механізмом скористались уряди більш як 20 країн світу на суму понад 50 млрд дол. США (Ізраїль, Індія, Бангладеш, Китай, Ефіопія, Еритрея, Ліван, Пакистан, Непал, Марокко, Ямайка, Зімбабве, Кенія тощо) [12]. Найбільшого досвіду набули Ізраїль та Індія, які за 60 років залучили майже 40 млрд дол. (табл. 1).

Деякі країни продають облігації для мігрантів у рамках програм фінансування інфраструктурних проектів (Ізраїль, Бангладеш, Філіппіни). Але більшість країн використовують такий механізм одноразово, для врегулювання платіжного балансу, фінансування державного боргу, реалізації національних програм будівництва соціальної інфраструктури. Найбільш активно за такою програмою працювала Індія, де на боротьбу з наслідками Азійської кризи (1997-1998 рр.) було залучено 5,5 млрд дол. В Індії річні обсяги продажу облігацій сягають 30-50 % від сум офіційних грошових переказів, а в Ізраїлі – практично 100 %.

Оцінюється, що Україна може розраховувати від продажу облігацій на отримання приблизно 3-6 млрд дол. щорічно, а це становить лише 5 % від усіх активів українських мігрантів і діаспори. Грошові перекази, на відміну від інших інвестиційних ресурсів, не залежать від кризових процесів і мають

антициклічну природу. Такий проект можна організувати під патронатом Міністерства фінансів чи Національного банку (як це відбувається в Індії, Непалі), державних банків (Шрі-Ланка, Китай), спеціалізованих державних компаній (Ізраїль, Ефіопія). Викуп облігацій та виплата процентного доходу гарантуються урядом [9].

Табл. Міжнародний досвід розповсюдження спеціальних державних облігацій серед мігрантів [9]

Країна – Показник	Ізраїль	Індія	Ефіопія	Непал
Період емісії	Щороку з 1951	1991, 1998, 2000	2008	2008
Мета емісії	На інфраструктурні проекти	На врегулювання платіжного балансу	На будівництво об'єктів енергетики	На інфраструктурні проекти
Відсоткова ставка %	Фінансова (4) Плаваюча (3-9)	Фіксована 6,2 (нім, марки) 7,7 (дол, США) 8,0 (англ, фунти)	Фіксована 4,0 (5 років) 4,5 (7 років) 5,0 (10 років)	Фіксована 7,5
Термін залучення, років	Від 1 до 20	5	5, 7, 10	3, 5, 10
Організація розповсюдження	Корпорація розвитку	Резервний банк Індії та міжнародні банки	Державний акціонерний банк	Посольства і консульства
Категорії інвесторів	Мігранти та діаспора	Мігранти	Мігранти	Мігранти та діаспора
Обсяги зібраних коштів на рік, млн дол. США	800-1500	1991-1600, 1998-4200, 2000-5500,	100	100
Номинальна вартість однієї облігації	У дол. США: Від 100 до 25000	В англ. фунтах-1000, у дол. США – 2000, у нім. марках – 3000	У дол. США: 100 (мінімум 5 облігацій)	У дол. США: 100, 500, 1000
Валюта придбання	Дол. США	Індійські рупії, дол. США, англ. фунти, нім. марки	Дол. США	Дол. США
Ресстрація в органах	Федеральна резервна система	Не реєструвалися	Не реєструвалися	Не реєструвалися
Країни розповсюдження облігацій	США, країни ЄС	Великобританія, США, країни ЄС	Країни ОЕСР, ОАЕ, Саудівська Аравія, Бруней	Південна Корея, Катар, ОАЕ, Саудівська Аравія,
Кількість мігрантів за кордоном, млн чол.	1 (діаспора=14)	20-25	2	1
Обсяги грошових переказів у рік емісії	0,5-1,4	1991 – 3,3, 1998 – 9,5, 2000 – 12,9	0,3	2,7

На першому етапі облігації доцільно розповсюджувати у країнах найбільшої концентрації українців (країни ЄС, Росія, США, Канада, Ізраїль). Продаж облігацій можна здійснювати через консульства (як це відбувається у Непалі), міжнародні банківські холдинги (Індія), відділення національних банків за кордоном (Філіппіни), спеціалізовані компанії (Ізраїль).

У багатьох країнах світу влада і суспільство давно усвідомили економічну важливість переказів, які здатні збільшити ВВП у державах – отриму-

вачах грошових трансфертів. У Албанії понад 17 % дрібного бізнесу засновано на кошти мігрантів, у Мексиці і Сальвадорі – 20-30 %. Основними сферами вкладення капіталу є будівництво і придбання нерухомості, транспортних засобів комерційного призначення, розширення фермерського господарства та ін. Важливо, що перекази мігрантів набагато стабільніші порівняно з прямими і портфельними інвестиціями, а також збільшуються в періоди криз, військових конфліктів і напередодні великих свят [9].

З огляду на досвід залучення іноземного капіталу в інших країнах, можна визначити такі перешкоди у здійсненні цього процесу: відсутність відповідного інвестиційного клімату; недосконалість ринкового механізму; нестабільність політичної ситуації; низький рівень ділової та професійної кваліфікації підприємців; відсутність зацікавлених партнерів; нестача привабливих інвестиційних проектів; руйнівна податкова система; відсутність дієвої системи страхування інвестицій; надмірний монополізм в економіці; надвисокий рівень інфляції; невирішеність питання щодо приватної власності на землю.

Дослідження проблеми трудової міграції свідчить, що найбільш лояльне ставлення до українських мігрантів спостерігається в Іспанії, Португалії, Італії та Ірландії, а найбільш жорстке – у Німеччині, Франції та Великій Британії. Лише 35 % від загальної кількості трудових мігрантів мають легальний статус [15]. Доцільно розробити та прийняти Міграційний кодекс України, а також створити Державну міграційну службу України, яка координувала б діяльність усіх структур, що мають регулювати міграційні процеси.

Ринкову перспективу потенційні трудові мігранти усвідомлюють краще за інших громадян. Вони в 1,5 раза частіше, порівняно з іншими особами, схвалюють створення сприятливих умов для підприємництва в Україні. Але ознайомившись за кордоном з практикою ведення бізнесу, наші співвітчизники переконуються, що займатися цією справою в нашій країні – це справа занадто ризикозна, а тому зароблені за кордоном гроші витрачаються на будівництво житла, на освіту дітей, предмети широкого вжитку, але не на відкриття власної справи.

Задля підвищення ефективності та рівня безпеки грошових переказів мігрантів необхідно підсилити державне регулювання міграційних процесів у таких аспектах:

- створення гідного правового і соціального захисту працівників-емігрантів;
- прийняття прогресивного законодавства у сфері надходжень грошових переказів;
- розроблення і впровадження спеціальної програми адаптації трудових мігрантів до українського суспільства;
- стимулювання самозайнятості та розвиток підприємництва;
- пільгові умови оподаткування для малого і середнього бізнесу;
- надання дозволу на безмитне ввезення засобів виробництва з-за кордону;
- сприяння підвищенню кваліфікації та перекваліфікації працюючих за кордоном;
- надання юридичної та консультаційної допомоги;
- створення нових робочих місць;
- поліпшення інфраструктури платіжної системи;

- вдосконалення практики управління ризиками, які пов'язані з грошовими переказами.

Позитивний вплив на зростання обсягів грошових переказів з-за кордону матимуть такі заходи, як надання пільг по валютних вкладах у національних банках (вищий відсоток по депозитах порівняно із внутрішніми вкладами, звільнення депозитів від оподаткування, пільгові поштові та телеграфні тарифи на перекази в іноземній валюті тощо); продаж працівникам-мігрантам державних цінних паперів, які не оподатковуються; створення сприятливого клімату для використання валютних коштів на придбання товарів, землі під індивідуальну забудову, будівництво промислових об'єктів і об'єктів інфраструктури, купівлю виробничого устаткування; створення спеціалізованих державних закладів, які здійснюють консультативні функції.

Висновки. Грошові перекази мігрантів доцільно розглядати як ключове джерело надходжень капіталу та розвитку людських ресурсів, які володіють вагомим потенціалом стосовно їх використання як генератора економічного розвитку. Неефективне використання потенціалу грошових переказів мігрантів зумовлене не так недостатністю підприємницьких здібностей мігрантів, а передусім структурними та інституційними перешкодами на місцевому, національному та міжнародному рівнях. Радикальне збільшення можливостей залучення грошових доходів мігрантів в економіку України має потенціал появи у майбутньому життєздатної моделі економічного розвитку на основі високої інвестиційної активності та європейського рівня оплати праці.

Література

1. Світова міграція у 2010 році. / Майбутнє міграції: Розбудова дієвості заради змін // Звіт МОМ. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.iom.org.ua>.
2. Центр соціально-економічних досліджень CASE. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.case-ukraine.com.ua>.
3. Поліщук О.А. Перекази мігрантів як джерело інвестицій в економіку України / О.А. Поліщук, В.П. Табунчик. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.rusnauka.com/3_ANR_2012/Economics/4_95873.doc.htm.
4. Bõrjas G.J. Self-Selection and the Earnings of Immigrants // Journal of Economic Literature. – 1990. – March, vol. 8.0, no 1. – P. 306-316.
5. Barry R. Chiswick. Is the New Immigration Less Skilled than the old? // Journal of Labour Economics. – 1986. – Vol. 4. – P. 68-79.
6. Пирожков С. Зовнішня міграція в Україні: причини, наслідки, стратегії / С. Пирожков, О. Малиновська, Н. Марченко. – К.: Вид-во "Академпрес", 1997. – 128 с.
7. Гайдуцький А.П. Міграційний капітал в Україні / А.П. Гайдуцький // Фінанси України : журнал. – 2007. – № 5. – С. 24-37.
8. Гайдуцький А.П. Міграційний капітал як новий напрям приливу іноземних інвестицій / А.П. Гайдуцький // Економіка АПК : міжнар. наук.-виробн. журнал. – 2006. – № 3. – С. 125-137.
9. Гайдуцький А. Міграційний капітал в Україні: прихована реальність / А.П. Гайдуцький // Дзеркало тижня, 21-27 квітня. – 2007. – № 15 (644). – С. 11.
10. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua>.
11. Трудова міграція і соціальний капітал Західного регіону України: проблеми і підходи до їх розв'язання // Матеріали засідання "круглого столу". Регіональний філіал Національного ін-ту стратегічних досліджень у м. Львові. – Львів: Львівська КА, 2005. – 88 с.
12. Войтюк О. Трудова міграція українців за кордон і роль міграційного капіталу / О. Войтюк. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrslovo.org.ua/ukrayina/suspilstvo/trudova-migratsiya-ukrayintsiv-za-kordon-i-rol-migratsijnogo-kapitalu>.

13. Costs and Benefits of International Migration // World Migration Report 2005. – IOM, 2005. – 494 p.

14. Nyberg Sorensen. The development dimension of Migrants // Danish Institute for international Studies. – Copenhagen, 2005. – P. 6.

15. Економічна криза не стимулює українських гастарбайтерів повертатись на Батьківщину // Перший діловий. – 8 травня, 2009. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.fbc.net.ua/news/economics>.

Демьянчук Ю.И. Средства поощрения инвестиционного влияния частных трансфертов

Проанализированы пути поощрения инвестиционного влияния частных трансфертов, рассмотрены возможности привлечения инвестиций мигрантов в экономику Украины.

Неэффективное использование потенциала денежных переводов мигрантов обусловлено не так недостаточностью предпринимательских способностей мигрантов, а прежде структурными и институциональными препятствиями на местном, национальном и международном уровнях. Радикальное увеличение возможностей привлечения денежных доходов мигрантов в экономику Украины имеет потенциал появления в будущем жизнеспособной модели экономического развития на основе высокой инвестиционной активности и европейского уровня оплаты труда.

Ключевые слова: национальный банк, денежные переводы, национальный доход, объемы международной трудовой миграции, миграционный капитал, потребительский спрос, социальная инфраструктура, государственная поддержка.

Demyanchuk Yu.I. Private remittances facilities of investment encouragement

The ways of encourage investment impact of private remittances are analyzed; the possibilities of attraction migrants investment in Ukraine are examined. Inefficient use of migrants private remittances potential caused insufficiency entrepreneurial abilities of migrants, and especially the structural and institutional barriers at local, national and international levels.

Radical increase of migrant's income possibilities attracting in the economy of Ukraine has the potential occurrence model of economic development in a viable future based on a high investment activity and European wages level.

Keywords: National Bank, remittances, national income, the volume of international migration, migration capital, consumer demand, social infrastructure, government support.

УДК 658.155

*Доц. Н.І. Дуляба, канд. екон. наук;
студ. С.О. Корнілов – Львівська КА*

**ЗНАЧЕННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА
В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Досліджено сутність прибутку підприємства в сучасних умовах господарювання стосовно його ролі в сучасній економіці. Визначено роль та значення прибутку для діяльності та забезпечення розвитку підприємства зокрема та держави загалом. Зазначено, що прибуток є основним мотивом діяльності підприємства, мірилом його ефективності, захисним механізмом від банкрутства та джерелом зростання вартості підприємства; джерелом наповнення бюджету і звідти – забезпечення соціальних потреб та розвитку суспільства. Розглянуто як позитивні, так і негативні аспекти формування прибутку в сучасних умовах. Дослідження ролі прибутку є теоретичним підґрунтям формування дієвого механізму управління ним на підприємстві.

Ключові слова: прибуток, прибуток підприємства, роль прибутку, управління прибутком.

Вступ. Кінцевим результатом, який створює підприємству фінансові ресурси, необхідні для розширення його діяльності, формує його сталість і конкурентоспроможність на ринку товарів і послуг, є прибуток. Саме на основі одержаного прибутку кожне підприємство, незалежно від форми власності та виду діяльності, виконує свої функції, спрямовуючи кошти на власний розвиток, на соціальні потреби, у фонд матеріального заохочення та на інші цілі. Тому в сучасному господарському механізмі прибуток стає не тільки важливішим показником, а й метою роботи підприємств, держави та інших ринкових структур. Прибуток, як економічний показник, дає змогу поєднувати економічні інтереси держави, підприємства, як суб'єкта господарювання, працівників і власника підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія прибутку має глибокий генезис, оскільки проблеми ефективного його формування та використання цікавили економістів ще здавна. Античні вчені Платон та Аристотель одними з перших розглядали підходи до формування прибутку в тісному взаємозв'язку зі способами та цілями нагромадження грошей в суспільстві. Тобто роль прибутку ще з античних часів розглядали як можливість створення суспільного капіталу.

Подальші дослідження сутності прибутку дають змогу розглядати і розвиток поглядів щодо його значення як на мікро-, так і макрорівні. Окрім цього, зміна умов господарювання істотно впливає як на методологічні засади, так і на фактори формування прибутку.

Розгляду сутності та значенню прибутку різних економічних формацій в сучасних умовах важливу роль відводили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: А. Бабо, І.А. Бланк, Н.М. Бондар, О.О. Гетьман, С.Ф. Покропивний, А.М. Поддєрьогін, В.М. Шаповал, Л.І. Шваб, М. Фрідман, Д. Соломон.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження сутності та ролі прибутку підприємства в сучасних наукових поглядах. Це питання є актуальним для розробки ефективного управління прибутком у сучасних умовах господарювання, проте недостатньо розробленим щодо врахування динамічних змін зовнішнього середовища.

Виклад основного матеріалу. Прибуток є якісним показником, в його розмірі відображається зміна обсягу діяльності, доходів підприємства, рівня використання ресурсів, величин витрат. Прибуток синтезує в собі всі сторони діяльності підприємства, характеризує ефективність його господарської діяльності загалом.

Отже, основною метою будь-якого підприємства до сталого економічного розвитку є забезпечення прибутковості його діяльності. Звідси, проблема формування і використання прибутку підприємства набуває дедалі більшого значення, оскільки саме в прибутку концентрується ефект усієї господарської діяльності кожного підприємства. Головною метою управління прибутком є забезпечення збільшення добробуту власників підприємства на сьогодні і в перспективі. Ця мета повинна забезпечувати одночасно гармонізацію інтересів власників з інтересами держави і персоналу підприємства.